

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü Dâvûd, "Ramazân", I; Nesâî, "Kıyâmü'l-leyl", I, 17; Fâkihî, *Aḥbârü Mekke* (nşr. Abdülmelek b. Abdullah), Mekke 1407/1986-87, II, 69, 204; III, 240; Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, XXII, 128-129; İbnü'l-Hâc el-Abderî, *el-Medḥal*, Kahire 1401/1981, I, 308, 312; Selânikî, *Târih* (İpsirli), s. 197-198; S. Schweigger, *Ein neue Reyssbeschreibung aus Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Nürnberg 1608 → Frankfurt 1995, s. 193; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 165; Atâ Bey, *Târih*, İstanbul 1292, I, 135; Mehmed Ziyâ, *İstanbul ve Boğaziçi*, İstanbul 1336, I, 426; Süheyl Ünver, *Mahya Hakkında Araştırmalar*, İstanbul 1940, tür.yer.; Danişmend, *Kronoloji*², III, 106; Derviş Karamanoğlu, "Minare, Mahya ve Kandilin Tarihi", *Tarih Hazinesi*, I/8, İstanbul 1951, s. 406-408; Ahmet İnan, "Bir Türk İcadı Mahyacılık", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, VIII/99, İstanbul 1995, s. 48 vd.; SA, III, 1262-1263; Pakalın, II, 387-391; Semavi Eyice, "Eyüp Sultan Külliyesi", *DİA*, XII, 10; Uğur Göktaş, "Mahyacılık", *DBİst.A*, V, 275-276.

NEBİ BOZKURT

MAHYÂ

(المحيا)

Hız. Peygamber'e
salâtü selâm getirilen meclis;
zikir meclisi.

Arapça hayât "yaşamak, diri olmak" kökünden türeyen mahyâ ismi, bu meclislere akşam namazından sonra kuruldukları için "geceyi ihya etmek" ("ibadetle uyanık geçirmek"; Buhârî, "Leyletü'l-kaḍr", 5; Müslim, "İ'tikâf", 7) kavramından hareketle verilmiş olmalıdır. İbnü'l-Hâc el-Abderî ve İbn Battûta'nın aktardıkları bilgilerden, düzenli mahyâ meclislerini ihdas eden Nûreddin eş-Şûnî'den (aş. bk.) önce de İslâm dünyasında bazı mübarek gecelere "leyletü'l-mahyâ" denildiği öğrenilmektedir. İbnü'l-Hâc şâban ayının on beşinci gecesi kutlamalarından söz ederken camilerin aydınlatıldığı, dikili direkler arasına gerilen iplere kandillerin asıldığı geceye (*el-Medḥal*, I, 308, 312), İbn Battûta ise Necef'teki Hz. Ali'nin makamında namaz, zikir ve Kur'an tilâvetiyle geçirilen recebin yirmi yedinci gecesine (*er-Rihle*, s. 177-178) yöre halkının "leyletü'l-mahyâ" dediğini söyler. Mahyâ terimi önceleri Hz. Peygamber'e toplu halde salâtü selâm getirilen meclisler için kullanılırken XVIII. yüzyıldan itibaren genel anlamda zikir meclislerini ifade etmeye başlamıştır (*Tâcû'l-arûs*, "mhy" md.).

Mahyâ meclislerini ihdas eden kişi bundan dolayı Mahyâvî lakabıyla anılan Nûreddin eş-Şûnî'dir (ö. 944/1537). Mısır'da Tanta'ya bağlı Şûn köyünde doğan ve ço-

cukluğunda çobanlık yapan Şûnî'nin Resûl-i Ekrem'e pek çok salâtü selâm getirdiği ve otlattığı hayvanların yavrularını beslerken, "Gelin, benimle beraber Hz. Peygamber'e salavat getirin" dediği rivayet edilmektedir. Şûnî, Bedeviyye tarikatına girerek Tanta'da bulunan Ahmed Bedevî Dergâhı'nda perşembe akşamları yatsıdan sonra başlayan ve namaz için verilen aralıklarla cuma günü ikindi veya akşam vaktine kadar süren mahyâ meclislerini kurdu ve yönetti. Bunu Tanta'da yirmi yıl kadar devam ettirdikten sonra Kahire'ye gitti ve Ezher Camii'nde uygulamaya koydu. Bu meclisler halk tarafından yoğun bir ilgi gördüğünden camiye büyük kalabalıklar toplandı. Mahyâ gecelerinde Ezher Camii sabaha kadar açık kalıyor ve yoğun biçimde mum ve kandillerle donatılıyordu. Başlangıçta bunu bir Mecûsî âdeti ve israf sayıp yasaklanmasını isteyenler çıkmış, fakat Şeyhülislâm Burhâneddin İbn Ebû Şerîf onların aleyhine karar verdiği gibi mahyâ meclislerinin müdâvimlerinden olan Şaḥîḥ-i Buḥârî şârihi Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî de Şûnî'yi savunarak meclisine katılmaları için insanları teşvik etmiştir (Şa'rânî, II, 796; Gazzî, II, 216). Nûreddin eş-Şûnî henüz hayatta iken Mısır'ın diğer şehirleriyle Suriye, Hicaz ve Afrika'nın kuzey ve batı bölgelerine de yayılan mahyâ meclislerinde gece ve gündüz onar bin olmak üzere günde yirmi bin salavat getirilmektedir. Bu meclisler sebebiyle ramazanın son on gecesi uyanık geçirilirdi. Şûnî'nin ölümünden sonra Ezher'deki meclislerin düzenlenmesini başında "şeyhü'l-mahyâ" denilen bir idarecinin bulunduğu bir daire üstlendi. Muhibbî, 1057 (1647) yılına kadar görev yapan Ezher Camii mahyâ şeyhlerinden söz etmektedir (*Hulâsatü'l-eser*, I, 266; III, 382 vd.). Kaynaklarda bu tarihten sonraki Ezher Camii mahyâ dairesi ve şeyhleri hakkında bilgi yoktur; sadece XIX. yüzyılda benzeri olan "şeyhu kurrâi'l-hizbi's-Şâzeli" ve "şeyhu kırâati delâilî'l-hayrât"ların bahsi geçer (De Jong, *Turuq and Turuq-Linked*, s. 112). Mahyâ meclisleri Dimaşk'a, Mısır'a ticaret için gidip gelen Abdülkâdir b. Süvâr el-Atîkî tarafından tanıtılmış ve ilk olarak Kabr-i Atîka mahallesindeki Büzûrî Camii'nde az bir cemaatle başlatılmıştır. Giderek ilginin arttığı ve Emeviyye Camii için de izin alınarak pazartesi geceleri burada, cuma geceleri Büzûrî Camii'nde olmak üzere haftada iki meclis düzenlendiği görülmektedir (Gazzî, II, 218; Muhibbî, II, 454). Ka-

hire'de olduğu gibi Dimaşk'ta da mahyâ meclisleri bir şeyhü'l-mahyâ (Muhibbî, I, 281; Murâdî, I, 112) veya "şeyhü's-seccâdeti'l-mahyâ eş-şerîf" (Murâdî, III, 142) başkanlığında bir daire tarafından düzenleniş ve yönetilirdi. Mahyâ idaresi veraset yoluyla XIX. yüzyılın sonlarına kadar İbn Süvâr ailesi mensuplarının uhdesinde kalmıştır. Emeviyye Camii'nin doğu kısmındaki bir bölüm "Meşhedü'l-mahyâ" olarak tanınıyordu (Muhibbî, III, 276). Mahyâ meclislerine devam eden gruba "cemââtü'l-mahyâ" denirdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Tâcû'l-arûs, "mhy" md.; Buhârî, "Leyletü'l-kaḍr", 5; Müslim, "İ'tikâf", 7; İbnü'l-Hâc el-Abderî, *el-Medḥal*, Kahire 1401/1981, I, 308, 312; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 177-178; Şa'rânî, *Levâkiḥu'l-envâr fî ṭabaḳâti'l-aḥyâr: et-Ṭabaḳâtü'l-kübrâ* (nşr. Abdurrahman Hasan Mahmûd), Kahire 2001, II, 795-796; Selânikî, *Târih* (İpsirli), s. 197-198; Gazzî, *el-Ke-vâkibü's-sâ'ire*, II, 216-219; Muhibbî, *Hulâsatü'l-eser*, I, 266, 281; II, 284, 454; III, 276, 382-383; IV, 375; Murâdî, *Silkü'd-dürer*, I, 112; II, 160; III, 142, 179; Atâ Bey, *Târih*, İstanbul 1292, I, 135; F. De Jong, *Turuq and Turuq-Linked Institutions in Nineteenth Century Egypt*, Leiden 1978, s. 112; a.mlf., "Mahyâ", *El²* (İng.), VI, 87-88; I. Goldziher, "Über den Mahjâ-Versammlungen im Islam", *WZKM*, XV (1901), s. 33 vd.

NEBİ BOZKURT

MAHZAR

(محضر)

Resmî makamlara şikâyet, talep, teşekkür vb. hususlar için sunulan çok imzalı arzuhal.

Sözlükte "hazır bulunan yer, huzur" anlamına gelen mahzar (mahdar) kelimesi, fıkıh literatüründe "tarafklar ve şahitlerinin hâkim huzurunda dava ile ilgili olarak sundukları bilgi ve delillerin, ikrar, yemin veya inkârın kaydedildiği belge ve defter" mânâsında kullanılmıştır. Hâkimin verdiği hükmün yazıldığı belgeye veya deftere ise sicil denilir. Bazan bu iki kelime birbirinin yerine kullanıldığı gibi zaman ve bölgelere göre az çok farklı anlamlar kazandığı da görülmektedir (bk. ŞÜRÛT ve SİCİLLÂT). Mahzarın Osmanlı muhitinde bu fikhî anlamı yanında bürokraside kazandığı farklı mâna da böyledir.

Osmanlı bürokrasisinde resmî makamlara çok imzalı müracaatın bilinen ilk örnekleri XVI. yüzyıl ortalarında görülür. Çeşitli imzalarla Kanûnî Sultan Süleyman'a sunulan ve eski Şeyhülharem Pîrî Ağa'nın vazifesine iadesini talep eden rulo ha-